

GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul III Luna Ian. – Febr. – Mart. 1925 Nr. 1–3

In pragul noului an.

De Dr. Elemér Jakabffy.

In prima zi a anului ar trebui să scriem despre acordul inimelor, despre înălțarea voinții și dorinții.

Ar fi bine, amărăciunea, pe care a lăsat-o în sufletul nostru anul trecut, să o spele primele unde ale celui nou, amintirile întunecoase să le șteargă viitorul plin de încredere, pe rănilor sângerânde să dea balsam vindecător plantele de nădejde ale noului an.

Am dori să scriem despre uitare, vindecare, încredere nădejde, dar se împiedecă peana în mâna noastră, când dorința o ademenește la fățarie perfidă, la înșelăciune mincinoasă, căci puterea forței o duce spre realitatea dureroasă, la popovăduirea dreptății simțite cu atâta durere.

De când am aflat ca fapt pozitiv, că contractul dela Trianon ne-a adus în țară nouă, că am ajuns în rândul națiunilor minoritare, că puterile lumii fără apel au pus înaintea noastră acest viitor, de atunci singura noastră tendință a fost, a ne împăca cu soarta neînduplecată și așa a ne căuta fericirea.

Zi de zi ne linișteam sentimentele inimei, că să învingă rațiunea. Cei cinci ani trecuți ne au obișnuit, ca să privim la colorile noastre naționale ca la ceva ademenitor la păcat, să fugim de acordurile sublime ale imnului nostru național, ca să nu se ridice împotriva noastră acuza infidelității cetățenești.

Pe casele noastre lăsăm să fâlfăie culorile statului și suferim cu tăcere observările sarcastice ale acelor, cari cu mândrie

vestesc, cumcă pe casele lor niciodată nu s'au putut mândri colorile statului maghiar.

Umblăm la biserică întru amintirea zilelor, a căror evenimente ne au adus în situația nouă.

Sprijinim literatura, arta română și orice mișcare culturală, cu bani luați dela ale noastre, pe lângă că cu cea mai mare precisiune ne îndeplinim datoriile legale de cetățeni.

Și pentru toate acestea în schimb ce am primit? Potopul de ilegalități umilirea, neascultarea doleanțelor noastre.

Factorii politice române, când vorbesc despre Partidul Maghiar, nici odată nu uită a accentua, că frontul maghiar nu e unitar, că în partid se dă luptă între concepții diferite.

Recunoaștem, au dreptate.

Dar în realitate, nu democrația se opune în partidul nostru feudalismului, nu poporul celor „zece mii de sus“, nu conservatismul radicalismului, ci nădejdea desnădăjduirii.

Au fost, cari din primele momente ale activității noastre politice au simțit și au propovedit: orice să facem, oricum să ne purtăm, dacă nu numai ne apropiem de viața publică română, dar ne înțurdam chiar, nici atunci nu putem schimba ura, pe care factorii actuali ai vieții politice române o simt față de noi. Și au fost cari se îndoiau de aceasta. Au fost, cari își închipuiau: dacă le aratăm bunele noastre intenții, dacă în orice chip dăm expresie loialității noastre, dacă cerem cu umilință, vom găsi apreciere și ascultare.

Și învățămintele celor cinci ani au împins pe tot mai mulți în tabăra celor de mai înainte. Din vorbirea ținută mai pe urmă în parlament de către un deputat al nostru poate vedea tot omul nepreocupat, cum își pierde nădejdea ce se nădăjduesc, cum vor avea dreptate cei care nici odată nu au avut încredere.

În vara anului trecut înainte de congresul dela Târgul-Murăș și cel mai sangvinic deputat al nostru era între aceia, cari erau contra, ca doleanțele noastre școlare să se ducă înaintea unui for internațional, acum înaintea și sub durata congresului dela Brașov, deja nu s'a găsit glas, care ar fi căutat să ne rețină dela un asemenea pas disperat — dictat de desnădăjduire!

Unanimitatea congresului dela Brașov a adus-o desnădăjduirea.

Aceasta trista unanimitate ne petrece peste pragul noului an, ca să ne trimită spre căutarea unor căi noi la fericire.

De ar observa acestea guvernul și vieța publică românească! De ar dovedi cu fapte în anul nou: ca aceia au avut dreptate, cari au avut încredere și cu nădăjduit, dar acum stau la spatele celorlalți descurajați.

Dar dacă aceasta nu va veni, dacă și față de noi se dovedește de adevărat nemiloasa zicală a lui Tacit: „*proprium humani ingenii odisse, quam laeseris*“, — e o însușire proprie a spiritului omenesc a uri pe aceia, pe cari i-a vătămat ei bine, nici atunci să nu desnădăjduim, căci vieța unor popoare, cari vor să trăiască, nu o poate stinge suferința de câțiva ani.

Declarația oficială a Partidului Maghiar la acuzele d-lui ministru Tătărescu.

La acuzele, pe cari dl. ministru Tătărescu le-a aruncat în declarația sa asupra Partidului Maghiar, presidiul partidului a dat azi următoarea declarație:

Dl. ministru Tătărescu în 8 crt. înaintea ziariștilor invitați a atacat vehement conducerea actuală a Partidului Maghiar, ba a acuzat-o și cu ținută contrară statului.

Eu ca Președintele Partidului Maghiar în declarația dată ziarelor numai decât am respins acuzele în întregime cât se poate de categoric și am pus în vedere, că asupra lor se va pronunța amănunțit comitetul partidului.

Spre acest scop am și convocat comitetul pe 12 crt., înse — în urma împrejurărilor cunoscute — ședința nu s'a putut ține așa că comitetul nici nu s'a putut ocupa de chestiunea aceasta și astfel eu în calitate de președinte al partidului sunt necesitat în numele presidiului, pentru orientarea opiniei publice, a face următoarea declarație:

Înainte de toate trebuie să declar de cel puțin neobișnuit, că dl. Tătărescu cu acuzele sale grave nu s'a adresat partidului sau conducerii aceuia, ci acelea le-a expus înaintea unor reprezentanți ai presei, invitați de el, și încă nu a invocat atât fapte concrete, cari se pot dovedi, cât mai mult bănuiele generale. Acuzele concrete le voi și desminți.

Contrazic categoric afirmația dlui ministru, că actuala conducere a partidului ar lucra împotriva unirii, a apropierii și a înțelegerii reciproce.

Programul Partidului e cunoscut și acela în nici o direcție nu se poate excepționa. Conducerea actuală și-a însușit acest program și ține la el. În discursul de recepțiune, ținut la Brașov, am declarat categoric, că recunoaștem împrejurările schimbate și dorim să ne așezăm în cadrele noi, că nu cunoaștem irendentism, că dorim să fim supuși pașnici, loiali, muncitori și credincioși, dar preluăm drepturile ce ne revin conform contractelor și împlinirea promisiunilor făcute la adunarea dela Alba-Iulia, pentru cari, cu mijloace constituționale și pornivom lupta până la cele din urmă.

Până când conducerea partidului în aceasta luptă, ține la principii profesate pe față, până atunci nu o poate ajunge reproș și acuză. Cu capul ridicat pot spune, că noi și până acum am ținut la aceste principii și vom ține și de acum înainte.

Contrazic și afirmația dlui Ministru, că Partidul Maghiar se pune pe punct de vedere ostil. Noi și până acum am căutat legătura care duce la înțelegere, conducerea deja de două ori a reluat tratativele cu guvernul, dar acelea durere, nu au dus la rezultat și acelea nu din vina conducerii partidului nu au fost reluate din nou.

Partidul Maghiar va sprijini orice guvern și orice partid român, care ne respectă drepturile, care ține seamă de aspirațiile noastre drepte, care promovează posibilitățile de traiu și de desvoltare culturală pentru noi: dar, spre cea mai mare părere de rău a noastră, aceasta n'am găsit-o la partidul liberal.

Afirmă dl. Ministru, că noi ne-am primit mandatul nu dela totalitatea ungarilor din ținuturile alipite, și nu reprezentăm poporul maghiar aflător aici. Mă mir, că poate susține așa ceva, pentru că domnia sa are cunoștința despre decursul congresului dela Brașov, poate ști, că acolo au fost reprezentați mai mult de un milion de unguri și anume, toate straturile societății; poate ști că mai mult de jumătate din câți au fost acolo, se compuneau din plugari, negustori, mici industrieși, cumcă deci totalitatea poporului maghiar a fost reprezentată; poate ști, că alegerile făcute cu cea mai mare însuflețire au fost unanime și că numărul celor ce nu au fost indestuliți cu alegerile acestea

față de marea majoritate, se poate numi disparent, care aproape nu contează.

Natural, dacă nu tratează, numai cu *aceste excepții*, dacă numai pe ei îi ascultă iar pe reprezentanții majorității convârșitoare constient îi preferază, nu-și poate forma idee potrivită despre situație, dar poate aceasta nici nu o dorește tare.

Dl. Ministru Tătărescu deși mereu accentuiază, că nu dorește să se amestece în trebile interne ale minorității maghiare, deja în primăvara anului 1924 a căutat contact cu asemenea indivizi, cari nu dispun de mandatul de această natură al minorității maghiare și înaintea lor s'a exprimat, că guvernul nu e mulțumit cu conducătorii actuali, dorește înlăturarea lor. *Ca un guvern să-și poată numi conducătorii opoziției sale, să declare, că numai cu aceia tratează, cari se bucură de încrederea specială a lui, aceasta la tot cazul e o cerința absolut specială, pe care nu o va putea accepta nici un partid.* Cu aceasta se poate introduce zizania în partid, dar tratative pline de încredere, cu rezultate, pe un asemenea temei nu se pot susține. Decurgerea congresului dela Brașov a și dat răspunsul la aceasta.

Dupa ecestea într'adevăr a avut efect surprinzător acuza Dlui Ministru, că *conducerea partidului ținută până acum de oligarhă, aristocrată, clică a magnașilor*, care a fost acuzată până acum cu neglijarea intereselor poporului maghiar, cu servirea exclusivă a intereselor de clasă cu tendința iredentistă de caracter reacționar, *acum deodată a dat mână partidului comunist și a participat la tendințele contrare statului.* Aceasta acuză a resping în modul cel mai categoric și cu toată făria, și mă miră, că dl. ministru poate aduce asemenea acuze și tot atunci recunoaște, că *nu are dovezi, că Partidul Maghiar ar fi dovedit o purtare contrară statului.*

Atunci e permis a veni cu asemenea bănuieli ?

Domnul Ministru știe bine, că la 11 Dec. anul trecut, înainte de congresul dela Brașov al Partidului Maghiar, în orașele industriale mai mari, *partidul comunist a distribuit pamflete, în cari atăca chiar actuală conducere a Partidului Maghiar, și îl biciuia, afirmând firește și din partea sa, că aceasta nu reprezintă poporul maghiar.* În acest punct, *așa se vede, părerea partidului comunist se întâlnește cu aceea a Dlui Ministru, dar la nici un caz nu e semn, că Partidul Maghiar ar fi dat mână partidul comunist.*

Înainte de toate mă opun categoric la expresia dlui Ministru, că *Partidul Maghiar ar fi fost prins în flagranti* cu soldații gărzii comuniste internaționale, cum și la aceea, că *Partidul Maghiar să-l numeasca „partidul dlor Ugron—Csetri.”*

Iar ce privește cuvântarea dlui Ioan Csetri, ținută în numele muncitorimei din Valea-Murășului, pentru aceasta nu se poate face nici o imputare conducerii partidului. Conducerea partidului la jumătate Noemvrie anul trecut a primit dela regretatul membru Stefan Hajdu avizul verbal, că la congresul din Brașov dorește să iee cuvânt un delegat al muncitorimii social-democrate dela Târgul-Mureș și să exprime simpatiile muncitorii pentru minoritatea maghiară. Chestia aceasta a fost discutată în merit de către Dr. Hajdu și vicepreședintele delegat; că cine să iee cuvânt, încă n'a fost vorba cu ocaziunea aceea, dar deja atunci s'a enunțat în principiu, că *de o colaborare, în orice chip, între Partidul Maghiar și organizațiile social-democratice, nici vorbă nu poate fi.*

Partidul Maghiar, ca partid burghez, servește interese naționale universale, pe când partidul socialist servește exclusiv interese de clasă, prin urmare ele merg pe cai deosebite, spre feluri deosebite.

Iar în ce privește pe comuniști, față de aceia ne-am ferit dela început, în modul cel mai riguros, de orice contact.

Di Ioan Csetri, care a cerut să iee cuvânt la congresul dela Brașov, *precum s'a constatat, nu e comunist.* El însuș a declarat-o aceasta categoric înaintea cuvântării sale și numai așa a și fost ea posibilă Președintele congresului a prevenit pe Di. Csetri asupra urmărilor, ce pot veni din o interpelare neprecugetată, la ce el însuș a declarat-o, că el e socialist cu sentimente naționale, știe cu ce e dator partidului și nici nu va atinge chestiuni socialiste, el va tălmăci numai salutul muncitorimii; în decursul cuvântării sale s'a și ținut de promisiune, pentucă nu a spus nimic, ce ar fost contrar legii, ce s'ar fi putut excepționa de către președinte. Cuvântul lui a fost o apoteoză ditirambică a libertății.

Că fașiunea lui depusă după deținere ce cuprinde, fireste nu o putem ști, precum nu avem cunoștință nici de schimbul de scrisori dintre dnii Köblös, președintele partidului comunist și Kancsó secretarul.

Aceea înse o știm, că *nu partidul a căutat contactul cu Csetri ci dincontra, acesta s'a adresat Dr.-ului Hajdu.*

Și aceea o afirm categoric, că niciodată nu am făcut obiect de discuție, intrarea muncitorimii comuniste în Partidul Maghiar și că despre colaborare nu a fost vorba nici la Gheorgheni, nici aiurea, precum știu și aceea, că vicepreședintele activ dl. Grandpierre nici în decursul toamnei nici în al iernii nu a fost la Gheorgheni și niciodată nu a „fixat“ — cum a afirmat-o dl. ministru al minorităților — delegația comunistă la congresul dela Brașov.

Informațiile câștigate mai târziu despre Csetri spun, că nu e comunist, ci un socialdemocrat curat, muncitor liniștit, silitor, treaz, care de bună voie a repășit dela presiul secției socialiste.

Că cine ce ascunde în interiorul său, e cu greu a o stabili, fapt e, că Csetri nu a avut rolul unui arător comunist și nu a spus nimic, pentru ce ar putea fi făcut răspunzător el ori partidul, de aceea e într'adevăr inexplicabil, pentruce vreau să tragă concluzii atât de îndepărtate în legătură cu vorbirea lui.

Dl. Ministru al minorităților a acuzat conducerea Partidului Maghiar de oștilitate, ingratitudine și neprietinie față de Români.

E într'adevăr curios, că între imprecuzările actuale se așteaptă dela noi declarații de mulțumire și de prietinie.

Doamne, prin ce am meritat-o asta ?

Maghiarimea e lipsita de dreptul uzului oficial al limbei sale materne, în orașe curate sau în majoritate covârșitoare maghiare, nici nu sufăr inscripții maghiare, ni se închid școlile zi de zi, li-se face imposibilă întreaga existență prin exproprierea averii școlare. Copiii de naționalitate maghiară sunt oprîți a umbla în școli maghiare și cu forța sunt duși în școlile române. Pământurile noastre au fost expropriate așa zicând fără nici o contravaloare. Se face imposibilă afirmarea culturii noastre sau cel puțin se îngreunează foarte. Suntem lipsiți de drepturile noastre politice. Din partea maghiarimei de aproape două milioane, deci cam a șaptea parte din locuitorii României, total abia trei deputați au ajuns în Cameră, nu ne putem deprinde drepturile garantate în tratate.

Pe ce baza ne pot acuza pe noi cu ingratitudine ? Pentru ce suntem datori cu mulțumită și recunoștință ?

Se aud asemenea declarații dela partidele române din opoziție și totuș nu am auzit niciodată, că pentru aceasta să li-se fi

făcut imputare ; măcar, că, cred, am fi cetățeni egal îndreptățiți ai aceluiaș stat.

Nu, nu avem pentru ce să mulțumim, motiv la așa ce va nu au nici intelectualii, nici micii proprietari, dar tot așa de puțin comercianții, industrieșii, plugarii și muncitorii maghiari. Ar trece peste cadrele acestor expuneri, dacă aș înșira doleanțele tuturor. Soartea lor e foarte tristă și actualul guvern face foarte puțin, că să o ajute.

Spiritul de guvernare, care stăpânește azi, nu caută înțelegerea, echitatea față de minorități ; chiar și cea mai nevinovată manifestație a spiritului național o califică de iredentism.

Cu așa o concepție *nu putem aștepta dela guvernul de azi înțelegere, recunoaștere*, dar am fi putut aștepta mai multă obiectivitate și echitate și nu atacuri lipsite de orice temei, de cari ne-a făcut parte Dl. Ministru Tătărescu.

Chiar dacă ar fi între noi păcătoși, cari au greșit împotriva siguranței statului, pună-i înaintea legii, dar nu bănuiască partidul și conducerea aceluia.

Existența Partidului Maghiar nu e redusă la anumit termen. Până când vor fi în România maghiari, va exista Partidul Maghiar, chiar dacă din când în când guvernul îl disoalvă, și îi face imposibilă funcționarea.

Dar existența și rămânerea guvernelor e legată de termen redus.

Dacă va fi lipsa, Partidul Maghiar va aștepta, până va ajunge la putere un guvern, care e dispus să trateze cu maghiarii, mai bine zis cu conducătorii acelora, aleși de bună voie, nu numiți de guvern, și e dispus a înțelege și a implini dreptele și legalele revendicări ale ungarilor. Noi deocamdată ne facem datoria, mergem înainte pe calea dreptații, a onestității, având firma încredere, că Providența dumnezească la urmă va întoarce spre bine și în România, soartea minorității maghiare.

Stefan Ugron

Președintele Partidului Maghiar Regnicolar.

Catolicismul din Ardeal.

De Dr. Elemér Gyárlás.

Sub acest titlu, revista *Societatea de Mâine* din Cluj se ocupă de manifestațiile catolice din toamnă și mai ales de congresul dela Arad.

Autorul articolului e D. dr. Onisifor Ghibu, profesor universitar din Cluj.

Nu doresc să întru în polemii întinse asupra problemelor abordate în articol. Simțesc și știu, că din unghiul profesorului Ghibu nici odată nu se poate înțelege spiritul catolicismului, scopurile și tendințele, pe cari și-le propune și le urmărește catolicismul în o anumită epocă și în o anumită țară.

Cu toate acestea nu se poate trece fără cuvânt pe lângă acuzele «*Societății de Mâine*» și oricât de puțină nădejde e pentru convingerea și câștigarea celor ce ne atacă, totuș pentru informarea celor indiferenți și neorientați, trebuie să punem în lumina adevărată câteva circumstanțe.

Dl. prof. Ghibu cu plăcere, ba cu oarecare lăcomie citează din cărțile mele mai vechi mersul de idei, cumcă domnitorii Habsburgi în primul rând din motive politice — dinastice și imperialiste germane — căutau să regalvanizeze și să întărească catolicismul, care în Ardeal sub domnitorii protestanți ajunsese la un rol absolut secundar.

Aceasta e adevărat. Asta am scris-o și mi-o asum.

Dar nu-mi asum concluzia, pe care o trage dl. prof. Ghibu, cumcă catolicismul ardelean renăscut din asemenea interes politic, «*este o simplă creațiune politică a Habsburgilor*» și a urmărit în primul rând scopuri politice și pe acestea le servește și azi. Aceasta nu numai ca nu mi-o asum și o asemenea concluzie eu nu numai că nu am tras, ci chiar din contra, deja în studiul meu scris acum douăzeci de ani am precizat, că tendințele Habsburgilor au fost zădărnice din simpla cauză, că nici-odată, nicăiri, catolicismul nu se poate întrebuița ca un mijloc.

Catolicismul totdeauna și în tot locul e *scop* și încă *în sine* și amar se înșeală aceia, cari cred, că pentru scopurile lor pot întrebuința catolicismul ca mijloc de atăcare ori de apărare față de alții, chiar așa, cum amar se înșeală și aceia, cari se tem că adversarii lor pot întrebuința catolicismul ca mijloc prin care să le strice lor.

Catolicismul totdeauna e scop și nici odată nu e mijloc. Aceasta au să o învețe și prietinii și dușmanii lui. Aceasta am arătat-o destul de lămurit în studiul învocat de dl. prof. Ghibu. Durere, aceasta încă mulți nu o văd azi ori nu vreau să o vadă. Vine vremea, când faptele vor constrânge toată lumea — și pe dl. prof. Ghibu —, ca să vadă acest adevăr.

Deci prima acuza împotriva catolicismului ardelean e, că el «*este creațiunea politică a Habsburgilor*» și a servit și servește interesele dinastice și imperialistice *germane* ale acestora, ca să întarească primele legături între dinastia Habsburgilor și dintre populația acestei țeri, care nimic nu a urit atâta, ca domnia Habsburgilor.

În aceeaș vreme articolul acuză catolicismul ardelean, că era atât de «*național unguresc*» încât era chiar dușmanul politicei papale, nu trimiteau nici un fel de scrisoare de omagiu papei, episcopii maghiari au votat în contra dogmei infalibilității ș. a. ș. a.

În ultima analiză, ce era dară catolicismul ardelean? *Germano-habsburgic* sau *național-maghiar*? Amândouă nu a putut fi deodată?

Și dacă catolicismul *germano-habsburgic* de mai 'nainte, atât de înfocat, acum dintr'una a putut deveni *național-maghiar* tot atât de înfocat, atunci poate totuș nu se poate susține afirmația de mai 'nainte, că catolicismul ardelean nu a avut sâmbure religios, ci era numai un „instrument practic“ în mâna Habsburgilor. Dacă cu schimbarea împrejurărilor catolicismul ardelean *germano-habsburgic* a putut lua așa o culoare roșu—alb—verde, aceasta arată nu numai, ca este în el putere de viață și putința de a se acomoda, dar totodata ar putea liniști pe dl. prof. Onisifor Ghibu și pe soții lui, că precum în trecut, așa și în prezent, catolicismul e în stare să tragă toate consecințele situațiilor politice schimbate.

Este deci absolut superfluu a pune ca postulat, ca „ecrescențele politice ale catolicismului unguresc să fie tăiate și el să

fie redus la un rol pur religios și la o situație legală în conformitate cu noile stări de drept ale acestei țări.“ E absolut superfluu a tot cere în Cameră și în Senat, *toate măsurile promise de doi ministri, «pe cari dreptul pe de o parte, pe de alte interesul și siguranța statului le reclamă.»* Noi înșine ne îngrijim *«de tăierea ecrescențelor politice și nici noi înșine nu dorim să lucrăm ori să ne întindem în detrimentul siguranței dreptului ori a statului.»*

Noi protestăm numai, ca nu cumva sub pretextul „tăierii ecrescențelor“ să se pună săcurea la rădăcinile cari ne mijlocesc circulația sucurilor și ne dau viață, și ca nu cumva pe motivul „siguranței statului“ orientalii și șovinistii naționali extrimiști să-și poată stâmpara liberi pofta lor de mâncare, în detrimentul nostru.

Articolul o spune și aceea, că noi, catolicii din Ardeal, împotriva tuturor acestor acuze *abia cu gura jumătate ne apărăm*, pentru că nu ne punem nădejdea în dreptatea cauzei noastre, ci în aceea, că *«vom cheltui câteva milioane și vom obține cu siguranță ceea ce dorim.»* „Milioanele se pare, că nu s’au cheltuit înzadar și schimbarea la față a câtorva ortodoxi din Cluj cari au devenit peste noapte, adocații catolicilor, se pare, că totuș nu s’a făcut numai din convingeri pur creștinești“ — scrie dl. Ghibu. Noi, cari cu amar scoatem de sub pământ sutele, ce pentru cele mai vitale scopuri catolice greu se adună, miile, cari sunt rare și zecile de mii, cari sunt aproape invisibile, — firește zîmbim numai, că după spusa dlui prof. Ghibu, am întrebuințat „câteva milioane“ pentru câștigarea bunăvoinței românilor gr. orientali. Dar că dl. profesor și *«Societatea de Mâine»* crede despre coreligionarii și conaționali săi, că cu „câteva milioane“ se poate avea o „schimbare la față“ a lor, pentru aceasta abia credem să-i mulțumeasca acești domni.

Următoarea acuză asupra noastră e, că „catolicii, în frunte cu episcopul Majláth, la 15 Noemvrie 1918 — cu două săptămâni înainte de unirea Transilvaniei cu România — au telegrafiat Papei, rugându-l să apere integritatea țării.“ Aceasta acuză azi are, desigur, o aparență agroabilă. Dar să invertim chestia. Noi catolicii ardeleni, prin glasul arhierilor, am depus acum jurământ de fidelitate Regelui Ferdinand al Românilor și succesorilor lui, care jurământ și noi îl luăm în serios și nădăduim, că și dela noi s’a luat în serios. Jurământul acesta de fidelitate se

refere numai pe timpul, cât statul român e tare și puternic sau trebuie să ținem la el și atunci, dacă îl atacă viforurile și îl amenință cufundarea. Noi credem, că în primul rând pentru aceste vremuri grele ni-s'a cerut jurământul. Dar atunci e nevoie de fidelitatea inimei și a sufletului, când brațul tare scapă și sulita nu mai poate forța supunerea. Dacă România în vremurile grele vrea să se razime pe jurământul nostru de fidelitate, ca supuși atunci nici să nu perifleze, nicis ă nu excepționeze, că și în cele mai grele vremuri am ținut la jurământul nostru de mai nainte.

Nu e o acuză ci e o însinuare ordinară, că la congresul dela Arad „ne-am exprimat regretul, că nu sunt de fața și episcopul Prohaszka și contele Apponyi.“ Impotriva acestei insinuații trebuie să protestăm pentru tendința ce se ascunde în ea și nu pentru aceea, că congresul dela Arad nu ar fi putut foarte liniștit, da expresiune părerii sale de rău asupra absenței acestor mari bărbați, cari sunt figuri atât de eminente ale catolicismului mondial, încât congresele catolice dela Varșovia, Lisabona sau Amsterdam la fel ar considera pentru ele de o onoare prezența lor. Dar la Arad nu a fost vorba de aceasta, ci de aceea, ca „Uniunea populară catolică ardeleană de abia trei ani *nu poate pune în front capacități ca Prohaszka, Apponyi sau Zichy Nándor*, și multe alte cadre exterioare au rămas mult în urma celor vechi, în loc de candelabru strălucit de bronz s'a aprins un simplu candelabru de lemn, dar nu exterioritatea, nu candelaburul, ci lumina impoartă. „A scoate din acest mers de idei, că noi am dorit pe Apponyi „la Aradul românesc“, e cel puțin o procedura lipsită de bună credință.

Și din toate acestea se trage concluzia finală, că *«asistăm la o organizare formidabilă a catolicismului din întreagă România, cu centrala la Cluj, în jurul Statului catolic, pe care guvernul promisese în Senat că-l va reduce la rolul lui legal -- care e egal cu zero -- dar față de care n'a luat până în ziua de azi nici o măsură, deși atitudinea lui de sfidare a statului român a fost pe deplin dovedită».*

Deci suntem o *«organizație formidabilă»*, care *«stă în fața»* românismului. Ca și cum ar răsuna în urechile noastre cuvintele lupului lui Esop despre turburarea apei.

Și „rolul legal“ al Statului catolic *«e egal cu zero»*. Care rol? Care l-a avut în trecut? Acela îl va judeca istoria. Cel din viitor? În România-Mare liberă, libertatea religioasă și egalitatea

de drepturi ale cetățenilor sunt garantate prin tratate internaționale și prin legi constituționale. E imposibil deci, ca în țara aceasta numai catolicii să fie aceia, a căror biserică nu poate avea decât un rol „egal cu zero“.

Și «*atitudinea de sfidare a statului român*» a acestui formidabil Stat catolic «*a fost pe deplin dovedită*». Prin ce, unde și când s'a dovedit? Prin aceea, că fără cuvânt, fără a se plânge la Liga Națiunilor și la Sfântul Scaun, Statul catolic a suferit ca să exproprieze averea bisericească de multe mii jugăre, în valoarea de mai multe miliarde? Sau prin aceea, că a căutat, între marginile posibilității, să execute cu fidelitate și cele mai absolutistice și din punct de vedere pedagogic, mai imposibile ordine ale Dlui ministru Anghelescu? Sau prin aceea și-a arătat atitudinea de sfidare a statului român, acest renitent „Stat catolic“, că la depunerea jurământului de cătră episcopul său și-a trimis și reprezentantul propriu, care să depună la treptele tronului și declarația de fidelitate a credincioșilor mireni? Acest „Stat“ a fost în tot locul, unde a trebuit dată dovadă de loialitate, fidelitate, alipire, din adunările sale generale a trimis saluturi respectuoase dela Maiestatea Sa până la tinerii Secretari generali, tuturor, dela cari au auzit o vorbă bună, toate le-a suferit, la toate s'a supus, la toate a cedat, numai la una nu: interesele mari ale catolicismului, încredințate lui, nu a fost dispus nici a le trada, nici a le jertfi.

La aceasta nu va fi dispus nici în viitor. Nici „Statul catolic“, nici o altă organizație catolică.

Aceasta nu ni-se poate cere sub titlul nici unei fidelități de stat.

Și cei cari cu toate acestea, o doresc, cari tind la slăbirea, discreditarea, ba chiar la ruinarea bisericii noastre, cari nu pot înțelege că noi numai până atunci suntem și vom fi cetățeni fideli ai statului, până putem rămânea buni catolici și dacă odată ne-am părăsit credința, ușor vom părăsi și fidelitatea cetățenească, aceia, cari toate acestea nu le știu sau nu vreu să le înțeleagă și cu atacurile lor neincetate țin în agitație și vreu să arunce în exasperare două milioane de cetățeni români catolici, aceia — oricât de soviniști ar fi — nu sunt români buni, ei sunt dușmanii neamului propriu, a națiunii lor și ai acestei țări, pe care Providența a provăzut-o cu darurile sale atât de îmbielșugate.

Diciosânmartin, Ianuarie 1925.

Cătră D-l Ministru.

De Francisc Török.

Domnul meu, Domnul meu, Domnule Tătărescu, închinăciune.

Aș avea câteva cuvinte sincere cătră Dv., dacă nu V-aș vătăma onorabila persoană. Înainte îmi cer scuze pentru defecte, căci jurnalistică nu e meseria mea.

Președintele Partidului Maghiar s'a deelarar deja, fie ne permis deci și nouă a spune unele altele, despre congresul dela Brașov, despre chestiile Partidului Maghiar și despre ținuta Dv. și dacă ici colo m'aș exprimă chiar incorect, aceasta să o atribuiți numai cunoașterii defectuoase a noiei ordini, nu lipsei de reverință față de legi sau iredentismului, cu atât mai vârtos, că în calitate de preot stau firm pe punctul de vedere ca „nu este putere fără numai dela Dumnezeu.“ Vorbesc clar, simplu și sincer, cum se cuvine unui fiu al poporului.

Dar înainte de a lua cuvânt s'ar cuveni, nu-i așa, să mă recomand. O fac, deși nu-mi plăce nici să vorbesc, nici să se vorbească despre mine.

Numele mi-l vedeți la începutul articolului. Regretații mei părinți au fost secui maghiari din Lövete. Tatăl meu umblă în țări. În vremea lucrului greu își încingea și brău, nu din fală, ca să-i țină mijlocul drept. Purta și cămașa lăsată afară, deși era mai scurtă, ca a dv., la grumaz și la mâneci o lega cu chiotori. Cămașa cu nasturi o considera de lux. Câteodată încălța și opinci. Purta cojocel mic, rotund, fără mâneci, la frig întoarsa în lăuntru, la ploaie căldura înafară. Iarna își arunca pe umeri zeghe cu guler a lăZrinyi. Prin crepătura dela cămașe pieptui lat tare, î-l sufla liber vântul iarna-vara. Lingeriea i-o torcea, teșea, cosea mama. Și ea purta de acestea. Iarna purta de lâna, vara țăsătură de bumbac. Frații și acum trăiesc și umblă așa, în satul meu natal.

Pentruce le spun toate acestea, așa amănunțit, cauză o veți afla în decursul citirii acestei scrisori.

Dar din mine, cu mari jertfe au făcut preot, ca să mă rog pentru poporul nostru, să-l ivaț și să-l conduc. Mai târziu, deși încontra dorinței și vocațiunii mele credincioșii mei m'au trimis și în parlamentul maghiar, că în calitate de reprezentantul lor să vorbesc despre greaua lor situație, să pretind în numele lor, ca să nu le necăjească fiii lor cu limba germană la armată, pentrucă vorba străină și așa nu prinde și precum ziceau, să le apăr cea mai scumpă comoară : legea noastră și școlile, împotriva atacurilor repețite ale spiritului evreo-liberal. Și decând mi-a expirat mandatul toate puterile mi-le impart între altar și amvon. Mă rog și învăț. Și nu fac politică. La aceasta altfel nu m'am priceput nici odată, nici azi nu mă pricep. Chiar și ziare politice citesc numai din obișnuință. Pot spune : privesc la cursul lumii cu o liniște apatică, cu convingerea sfânta, că și așa nu pot schimba la aceea nimic.

Dar aceea, ce ați vorbit Dv. la Cluj și dl. Vasilie Goldiș la Arad, totus m'au scos din fire.

Ce voiți cu noi ? Și de acum înainte ne suspionați ? Pentruce forțați falsa interpretare a decurgerii congresului dela Brașov ? Poate pentru a distrați atențiunea dela gravele adevăruri înșirate acolo ?

La acest congres al Partidului Maghiar am fost și eu. Mai mult de 4000 enorieși m'au trimis acolo, ca să-i reprezint. Și alte comune, pe lângă conducătorii mai bine situați și-au trimis mai vârtos preoții. Aceia să vorbească în numele lor. Aceasta e meseria lor. Dar au venit și țărani mai bogați, lumea satelor, purtătorii cuvântului, ca și ei să vadă și să audă.

Nădrăgarii și anteriile negre ale preoților aproape se pierdeau în valurile de zăpadă ale ciorecilor albi. Dar am ascultat și noi. Era, cine să vorbească. Și vorbeau cuminte. Au spus multe adevăruri grele și ar mai fi fost, ce să spună. Dar am lăsat și pentru altă dată. Toate cuvântările au fost la nivel parlamentar. Numai un necunoscut a voit sa amestece glasuri disonante în acordul admirabil, când a început să vorbească de aceea, că aici nu e poporul maghiar, ci Partidul Maghiar. La aceasta multimea îmbrăcată în țări albi, ofensată până la sânge, ne mai putându-se stăpâni, în sensul adevărat al cuvântului, a răcnit.

Ce voiesc aceștia? Cine i-a plătit? Voiesc să bată ic între popor și conducătorii lui firești? oare nu suntem „poporul“, — chiar dacă între noi unul doi poartă pantaloni sau anteriu.

Să se fie rupt aceștia din pământul fertil al poporului nostru, numai pentru că au umblat la școală. Doar chiar pentru aceea au învățat că să știe; noi și părinții nostri pentru aceea i-am purtat la școală, să fie conducătorii nostri. Dacă preoțimea română sute de ani a putut fi conducătoarea poporului sau, cu toate, că fiind căsătorită, forma o castă deosebită și aproape toți intelectualii români au ieșit dintre ei, pentru ce n'ar putea fi domnii și preoții nostri, cari au crescut imediat din țări?

După aceea a luat cuvântul un anumit Csetri, maistor, în numele lucrătorilor din Valea-Murășului. Pe acest om nu l-am cunoscut nici înainte de aceea, nici după aceea nu l-am văzut, și numele numai atunci î-l'am auzit. Dar ce a spus-o bine. Nu a fost în aceea nimic de obiecționat. L-am și aplaudat. Pentru că, judecând după exterior, ne-am așteptat la alt ceva. Am crezut, că în altă direcție va suma cântarea lui. Ca va spune, că „clasa muncitorească“ nu voiește să lucreze împreună cu noi, că ei au alte căi, că sunt împotriva noastră, ș. a. În această direcție eram deja gata cu răspunsul. L-am fi spus, ca dacă „clasa muncitorească“ ne arată pumnul, atunci să știe, ca noi suntem „pământeni“ și brațul nostru e mai tare și vom fi în stare ori să-i strângem, așa, încât sau nu se vor putea mișca, sau vor învăța în focul nostru, cum trebuie să lucreze împreună cu noi pentru conservarea neamului nostru. Căci în situația lamentabilă de azi nu putem permite, că fiecare maghiar să umble pe drumul ales de el, când din toate părțile suntem expuși la atacuri.

Adecă nici nu i-am fi spus-o aceasta, doar și în aceasta este ceva teroare și noi nu voim să terorizăm pe nimeni. Ci oricare dintre noi ar fi spus-o: Ei frate, ce păcate nu mă mai cunoști, pentru că am o culoare așa „domnească?“ Lucrul mult sedentar, aerul de biuro, mi-a mâncat roșata de pe față. Să ne privim bine unul pe altul. Să spălăm de pe fețele noastre pravul de pământ, de cărbuni, de atelier, doar azi e sărbătoare mare, învierea de Paști a Maghiarilor. Vezi pe mine mă cheamă Csergőffy, pe tine Csuraga, pe fratele nostru Gírosis, pe celelalt Tischler, Schmiedt, Felcser, Szabó, Lakatos, Asztalos, Kovács, doar nu suntem oare toți fiii bătrânului Adam Csergő? Că numele nostru l-au prefăcut glumele atelierelor, umorul drăguț sau

afectarea domniei noastre! Acum văd că și voi ați ieșit de sub acelaș suman ca și mine. Dar averea părintească a fost puțină și pe mine, pentru că eram mai capacitat, tata m'a crescut „domn“, iar pe voi, pentru că ați avut braț mai tare, v-a isgonit din casa părintească, ca să trăiți în lumea mare cum știți și unde puteți; numai pe Andrei l-a ținut la coada boulenilor! Ah, voi ați și uitat, cum învățeam la cărbuni aprinși spre spaima noastră, și amarul vieții v-a alungat până când străinii speculanți descoperind puterea brațului nostru, v-au împins în lagărele Nr. I., II., III. și v-au dat numele de proletari internaționali. Nu e așa că sunt cuvinte, pe cari nu le puteți pronunța? Nici nu sunt pentru noi. Vedeți și noi am sărăcit. Dar în mizerie ne-am găsit, har D-lui, iarăș ne-am făcut frați. Să și rămânem laolaltă. Risipiți fiind, s'a lărgit cercul de muncă și cunoștințele noastre, ne pricepem la toate și dacă ne dăm mâna, nici porțile iadului nu ne biruesc. Iar de sprijinul tovarășilor din străinătate nu avem nevoie! Și ei numai ne-ar exploata, apoi ne-ar părăsi. Ce bine a fost, că am fost puțin mușcați! Dumnezeu să țină pe dl Tătărescu și pe cei de seama lui, că fără voia lor au dărâmat dintre noi peretele despărțitor.

Dar nu a trebuit să vorbim. Ochii vorbeau mai frumos decât ori ce! Și asta V-o mulțumim Dv. Domnule Tătărescu!

Dar de „magnații noștri“ pe ce motiv vreau să ne despărță? Numai pe motivul „divide et impera.“

Vezi, domnul meu, eu în copilărie eram grozav de mare democrat, fără să fiu auzit măcar de acest cuvânt, ca și feciorii și copiii satelor de azi. Numai pe acela îl țineam de om, care umbla în cioareci albi, ca mine. Mai târziu ca mic licealist am învățat la orele de istorie, că magnații nici nu au fost spre binele neamului nostru, pentru că banii și-i risipeau în străinătate, ungurește nu vorbeau, ci latinește, nemțește, franțuzește, englezește și de dragul iobagilor, românește.

Că fost-a adevărat ori nu? nu o știu cu siguranță, dar așa m'au învățat.

Una însă și cu ochii mei am putut observa, anume că unde au fost latifundii mari, acolo ungurul a pierit!

Ba pierind poporul, a pierit și magnatul, neavând solul fertil în care să-și lase rădăcinile. Multele casteluri goale vorbesc destul de elocvent. Numai acolo am rămas în masse mai mari, unde nu au fost magnați, numai moșii mărunte. Impreju-

rarea aceasta ne face să bănuim, că „domnia magnaților“ nu a favorizat pe unguri, ci pe români. E adevărat sau nu? Despre aceasta nici nu e bine să vorbim.

Dar pentru aceea noi nu numai i-am tolerat, ci i-am și prețuit ca florile cusute pe cojocul călduros. Chiar dacă nu ține de cald, dar împodobește cojocul. Prin urmare i-am și apărat. La ploaie, la furtuna, la vijelie năpraznică, după puțină întorceană cojocul înafară. Lâna o putea tot bate ploaia, dar tulipă-nul rămânea frumos.

Și știam despre ei, că pentru cultura Apusului față de Răsărit și pentru libertatea maghiară față de Viena, mai mult au sângerat ei. Și multe familii au sângerat de tot.

Și încă una o știam despre ei. Că ei totdeauna au fost și au rămas domni. Și acest cuvânt „domn“ noi l-am înțeles așa că-și țin cuvântul, sunt cavaleri, nu mint și dacă nu se pricep toți la gospodărie, dar cunosc mersul lumii mai bine ca noi și în tot felul de științe sunt mai versați decât noi.

Ei bine, de acești magnați acum noi avem nevoie, noi „poporul pământean.“

Sunt despoiați de domeniile lor, dar pentru aceea au rămas „domni.“ Și când lipsa de cavalerism, minciuna, necinstea își serbează orgiile în lumea mare, noi, dacă voim să ne conservăm, avem nevoie de aceste virtuți; pentru că minciuna și celealalte josnicii odată vor avea sfârșit, dar virtuțile rămân în veci, pentru că sunt dela Dumnezeu.

Să nu se teamă deci cauza maghiarilor de magnați. Știu vorbi ungurește admirabil și mai mult nu se românisează. Mulțumim, ca s'au dărâmat pereții de despărțire între noi și ne-am contopit și cu aceștia.

Și ce aveți împotriva D-lui Stefan Ugron? Familia lui nu e floarea neamului nostru? Să fiți văzut numai, d-le Tătărescu, cum s'au aprins cărbunii scânteietori în ochii țaranilor, când după alegere le strângea mâna.

Măcar că abia mai târziu au aflat, că acest domn nu e numai o podoabă a poporului nostru, ci prin bogata-i cunoștință de limbi, prin știința lui diplomatică va ști să-și implinească grelele îndatoriri. Tradițiile familiare, trecutul ireproșabil, circumspecțiunea, individualitatea-i așezată, îl fac capabil să-și țină postul. Noi dorim să-l vedem pe el în frunte și Dv. faceți mai bine, dacă numai cu el tratați și nu steți de vorbă cu ele-

mente intruse fără răspundere. După alegere orice alt factor numai în numele său poate vorbi și nu în numele poporului maghiar. Și dacă vor fi și după aceasta indivizi sau grupuri, cari bat drumurile a parte, noi vom căuta a ne sforța, ca să umplem și spărturile ce nasc în acest chip. Nechibzuiala unora va așeza în front puteri încă necunoscute până acum. Deci să nu vă ducă în rătăcire ceice se ofer pentrucă ei voiesc tot aceea, ce noi voim, numai pe alte căi. Noi cred, suntem destul de sinceri.

Și acum stau înaintea Dv. cu o ipocrizie tragică sau cu rânjitul unor derbedei și asupra manifestării unanime a maghiarilor zic sau pot zice : iacă, aceasta e numai Partidul Maghiar, dar nu e poporul maghiar. Pentru persoana lui Ugron : iacă aici e partidul magnaților ! Pentru Cetri : iacă bolșevicii !

Domnule Tătărescu, d-voastră știți ce e cuvântul de onoare ? Dacă știți, spuneți-mi pe cuvântul d-v. de onoare, credeți serios, că dnii Deutsch et comp. reprezintă pe maghiari ? Credeți serios, că Partidul Maghiar e partid de magnați ? Credeți serios, că noi suntem bolșevici ?

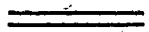
Nu-i așa, că stați la indoială ? Nu-i așa, că nu cutezați să spuneți un „da“, categoric ! Dar cu gura jumătate ziceți numai atât : „Nu am dovezi, că Partidul Maghiar ar fi păcătuit împotriva siguranței statului.“

Mulțumim, nouă asta ne ajunge. Putem deci să pertractăm cu Dv. mai departe, deși nu Vă cerem protecția. Săvârșim o operă-atât de cinstită, încât nu avem nevoie de nici un fel de protecție !

Dar cu domni ca Goldiș nu stăm de vorbă. Aceștia sunt cavalerii vagabonzi. În parlamentul maghiar au avut succes slab, în patria nouă le cunosc slăbiciunea. Las' să verse foc, las' să răcnească. Adevăr nu este în gura lor. Iși învârtesc limba cu perfidie. Domnul îi judecă pe ei.

Iar caravana merge înainte !

CiUMANI — Gyergyócsomfalva, Februarie 1925.

Liniștirea spiritelor.

De Armin Kabos.

Sărbătorile au fost deja unificate și farmecul sfânt al Crăciunului a produs dispoziția de sărbătoare în sufletele noastre ale tuturor. Până acum sărbătoream deosebit și ca rezultat totdeauna se vărsa în căldura dispoziției sărbătorești, rigiditatea zilelor de săptămână a celor ce sărbătoreau mai în grabă ori mai târziu și poate asta a fost cauza, că sufletele noastre nu se puteau întâlni nici în zilele de sărbători. De sigur, nu ne cunoaștem și pentru aceea nu putem prețui virtuțile omenești în semenii noștri. Deosebirile de limbă și de națiune ridică între concetățenii noștri ziduri de despărțire tot mai mari și mai tari, așa că nici vorbă nu poate fi de o conlucrare asiduă a cetățenilor în interesul României mari. Pentru ce toate acestea? Dar dacă în lumea aceasta a fost vreodată o țară, în care munca constructivă solidară, neosobită și cinstită a cetățenilor, din punctul de vedere al dezvoltării naționale a fost o necesitate națională, putem zice, că România mare e aceea, pentru că aici munca asiduă, înțelegătoare, armonioasă, unită în simțiri a întregii populații poate croi drumul acelei dezvoltări, pe care ni-o dictează statele culturale ale Apusului.

Cetățenii minoritari ai ținuturilor alipite, cu fanatismul dreptcredincioșilor, cred că dinspre Regat trebuie să vină apostolul, care ne înțelege situația noastră gravă, care va fi pătruns de suferințele noastre, care va vedea, va cunoaște în noi pe oamenii și care ne propovăduiește iertare pentru păcate, pe cari nici odată nu le am făcut, cari adică fără vina noastră se leagă de soarta noastră minoritară. Da, trebuie să vină apostolul politic din Regat, care cu vederea înțeleaptă și pătrunzătoare a unui profet va lumina înaintea întregii națiuni române calea viitorului și va desemna locul și rolul minorităților naționale în opera constructivă. Minoritățile naționale române vor avea locul și rolul, unde cu știință, cu ambiție, cu pricepere și cu muncă con-

structivă, ce tinde spre înălțimi, trebuie lucrat fără preget la mărimea României mari. Dar trebuie să vină un apostol cu suflet înfocat, care să lumineze poporul românesc, că cetățenii români minoritari nu sunt străini și nu sunt dușmani, ci din voința înscrutabilă a veșniciei naturi, s'au născut aici și sunt oameni formați tot așa din carne și sânge, cu suflet și cu inimă, ca aceia, cari sunt copiii unor părinți români.

Dacă va veni mult așteptatul apostol politic, atunci Regatul va înceta a fi atât de departe de ținuturile alipite, cât de departe a fost până acum. Și apropierea aceasta își va avea profitul s'au pentru fericirea și consolidarea neamului. Vor înceta toate legiurile și ordinele ministeriale, la cari din fiecare articol se simte, că Regatul nu cunoaște bucuriile și durerile lor trupești și sufletești, nu cunoaște trecutul și prezentul lor, și nu apără, nu prețuiește la nimic viitorul lor. Nu există legatură de sentimente și spirituală între minoritățile naționale ale Regatului și ale ținuturilor alipite. Afirmăm acest lucru și o putem dovedi, că nu din vina minorităților. Din partea minorităților naționale ar fi o întreprindere zadarnică măcar a și încerca apropierea sufletească de Regat. Acel apostol mult așteptat trebuie să vină, ca să se poată face aceasta apropiere.

La cuvintele magice ale aceluia se vor deschide înaintea minorităților naționale ușile și fereștile din Regat, închise până acum, se vor deschide și inimile și sufletele ca să se întâlnească și să se contopească în interesul unui viitor mai frumos.

Aceasta va fi apoi adevărată sărbătoare, în aceasta vor avea și minoritățile naționale ale României mari Crăciunul lor fericit!

Timișoara, Decemvrie 1924.

Liga națiunilor și protecțiunea minorităților în anul 1924.

De Francisc Albrecht.

În Nrîi 6—7 (an. II.) din Iunie 1924 am relatat asupra activității Ligii Națiunilor pe terenul protecțiunii minorităților până la sfârșitul anului 1923. Găsim de necesar, ca urmând cu această lucrare a noastră să facem cunoscut opiniei publice dela noi activitatea de acest gen a Ligii Națiunilor din anul 1924. Lucrarea noastră e redactată după organul oficial al Ligii Națiunilor, *Resumé Mensuel des Travaux de la Société des Nations*.

*
În Februarie 1924 Consiliul Ligii Națiunilor s'a ocupat de chestia cetățeniei polone. În înțelesul acordului germâno-polon, comisia mixtă româno-polonă s'a adunat la ședință pe 12 Febr. sub presiunea dlui Souza Dantas, delegatul Braziliei. Dl. Souza Dantas și-a prezentat raportul în ședința Consiliului dela 11 Martie, arătând, că tratativele n'au dus la rezultat. A propus Consiliului, că după ce în chestii de drept nu a survenit acord în comisiune, să se ceară părerea unei *comisii internaționale*. Consiliul *nu a acceptat propunerea* și a decis a ruga guvernul german și polon să continue tratativele și să-și numească o *a treia persoană*, care ar conduce tratativele și oarecumva ar mijloci între cele două puncte de vedere. Dacă cele două guverne până la 1 Aprilie nu ar ajunge la un acord, în acest caz se va propune președintele comisiei de arbitraj din Silezia de sus, cu adaosul, că întrucât până la 1 Iunie tratativele nu duc la rezultat, *persoana a treia* să abia îndreptățirea a decide în chestiile litigioase, ca arbitru.

Cele două guverne au și satisfăcut apelului Consiliului și la 28 Aprilie tratativele s'au început la Viena sub presiunea dlui Kaeckenbeck, președintele comisiei de arbitraj din Silezia de sus și au ajuns la acord.

În ședința din 15 Martie Consiliul s'a ocupat și de chestia coloniștilor germani din Polonia. Precedentele acestei chestii sunt cunoscute. După decizia Tribunalului internațional de arbitraj, o comisie deosebită a Consiliului s'a ocupat de chestie. Comisia s'a adunat în 3 Martie la Paris, având ca membrii pe dnii Souza Dantas, reprezentantul Braziliei, lord Phillimore, delegatul Marelui Britanii și contele Bonin Longore, reprezentantul Italiei.

Raportul comisiunii *în merit* nu s'a ocupat de chestie, după ce pe urma crizei de guvern din Polonia, noul guvern polonez încă nu și-a putut formula punctul de vedere, și Consiliul a îndrumat comisiunea la continuarea tratativilor.

În aceeași ședință s'a ocupat Consiliul de *chestia școlilor primare, secundare și superioare ale minorității germane din Silezia de sus*. Conform §-lui 157 din acordul germano-polon relativ la Silezia de sus — așezat sub protectoratul Ligii Națiunilor — atât reprezentanții minorității germane din Silezia de sus, cât și guvernul polon, au înaintat petiții la Liga Națiunilor.

În înțelesul acordului președintele comisiunii mixte a fost invitat să se declare. Președintele delegației polone a anunțat, că la Copalnia Boera deja s'a deschis o școală germană. Mai departe a pus în vedere deschiderea mai multor școli germane, iar la Kattowice și Krolewska guvernul polon a deschis școli secundare pentru învățământul polon.

Consiliul s'a ocupat în aceeași ședință de chestia schimbului *albanezilor musulmani din Grecia*.

Chestia germano-polonă, Consiliul a dezbătut-o în merit în ședința din 17 Iunie. În această ședință s'a luat în proces verbal *acordul relativ la paușalul de despăgubire, ce este a se plăti de către guvernul polon coloniștilor germani*. Conform acordului, guvernul polon plătește 2,700.000 franci aur celor 500 coloniști, cari la 20 Iulie 1920 (ziua intrării în vigoare a legii polone) erau cetățeni poloni și proprietari-coloniști. Coloniștii, a căror cetățenie polonă e obiectul tratativilor comisiunii polono-germane de sub presiunea dlui Kaeckenbeck (dacă se constată), au și ei drept la asemenea despăgubire în aceeași măsură. Neputându-se stabili precis numărul coloniștilor la timpul încheierii acordului, guvernul polon în mod corăspunzător va reduce suma de despăgubire, respective o va ridica. Suma de despăgubire se va distribui prin delegatul coloniștilor interesați și prin reprezentantul guvernului polon.

Dl. Souza Dantas, reprezentantul Braziliei, a raportat asupra stadiului tratativelor încă în curs la Viena în chestia cetățeniei polone. Guvernul german s'a plâns din nou din cauza situației minorității germane din Polonia, această plângere a lor Consiliul a comunicat-o guvernului polon, guvernul polon a promis o examinare mai nouă a chestiei. Asupra acestui raport Consiliul a avut o discuție mai lungă.

De schimbul de populație greco-turc și chestia albanezilor musulmani încă s'a ocupat Consiliul. Guvernul albanez s'a plâns, că musulmanii albanezi din Grecia, cari în sensul tratatului de Lausanne ar putea fi schimbați, se asimilează prin turci. Ca urmare Consiliul a adus decizia, ca musulmanii albanezi din Grecia, mai ales cari locuiesc în Epir, nu pot fi schimbați. Iar comisiunea deosebită a Consiliului, sub conducerea delegatului suedez *Ekstrand* a călătorit la fața locului. Această comisiune acum și-a prezentat raportul. Comisiunea la fața locului a ascultat părțile interesate și mai vărtos pe aceia, *pe cari guvernul albanez i-a designat ca lezați.*

Comisiunea s'a convins de aceea și a aplicat și măsuri, încât *persoanele ascultate de ea s'au declarat absolut liber, fără orice silă.* Comisiunea s'a convins, că populația musulmană — chiar și cei de origine albaneză de bună voie s'au declarat pentru cetățenia Turcă și pentru colonizarea în Turcia.

Comisiunea a decis, ea deși în general musulmanii albanezi trebuie scoși de sub obligația schimbului reciproc, dar dacă de bună voie doresc să se mute în Turcia să li-se acorde acest drept. Consiliul a luat act de acest raport. În ședința din 19 Septembrie a Consiliului, d-l Skrzinski, reprezentantul Poloniei a anunțat, că în chestia cetățeniei polone s'a făcut acordul între guvernul german și cel polon.

De chestia musulmanilor albanezi Consiliul s'a ocupat din nou. A avut loc o discuție mai lungă între reprezentantul Greciei, și acela al Albaniei. Guvernul albanez prezintă ca o doleanță trecerea prin schimb în Turcia a musulmanilor de origine albaneză. De altă parte reprezentantul Greciei a arătat, ca musulmanii de bună voie doresc să fie colonizați în Turcia. Consiliul a cerut guvernului aranjarea amicală a chestiei.

În ședința din 29 Sept. Consiliul s'a ocupat de chestia minorităților din Bulgaria și din Grecia. După părerea noastră

acest acord, pe care îl expunem, din punctul de vedere al viitoareii aranjări a chestiei minoritare, e foarte remarcabil.

Raportorul chestiei a fost d-l *Gilbert Murray*, reprezentantul Marelui Britanii, care a prezentat acordul guvernelor bulgar și grec, relativ la protecțiunea reciprocă a minorităților din țările lor, cuprins în procese verbale la fel. Acordul autorizază pe dnii *Corfe* și *de Roover*, ca în calitate de *reprezitanți extraordinari al Ligii Națiunilor*, să sprijinească guvernul bulgar și grec în aceea, că minoritatea bulgară în Grecia și minoritatea greacă în Bulgaria să beneficieze de tratamentul asigurat în convențiunile internaționale.

Se înființează pe seama lor un *oficiu consultativ* și au dreptul a da *sfaturi guvernului grec și bulgar* în situații create de neobservarea convențiunilor. Au dreptul a examina la fața locului situația celor ce țin de minorități, cu deosebire în ce privește situația lor școlară și bisericească, și pot da și relațiuni guvernelor interesate, în privința măsurilor de dorit. Ambele guverne se obligă a le ușura funcționarea. Au dreptul să primească jalbele minoritarilor fie dela singuratici fie comune, în cari se reclamă drepturile, vătămarea drepturilor asigurate prin tratate. Dar în aceste jalbe nu pot expune, decât doleanțele cari sunt în conformitate cu tratatele minoritare și nu pot fi îndreptate împotriva suveranității statului. Petiționarul trebuie să fie numit și jalba are să fie redactată în ton cuviincios. După examinarea petițiunii dnii *Corfer și de Roover* constată, că întrucât au fost călcate dispozițiile tratatelor, și cum s'ar putea sana doleanțele în sensul tratatelor și i se arată petiționarului, că în privința sanării ce drepturi de reclamație judecătorească ori administrativă îi revin.

Reclamația împreună cu părerea, în forma cuvenită se comunică prin reprezentantul guvernului grec sau bulgar, care încearcă și din partea sa aranjarea chestiei la fața locului. Întrucât nu reușește aranjarea la fața locului, încă tot rămâne deschisă procedura reglementară în fața Consiliului Societății Națiunilor.

In cuvântul său, d-l *Gilbert Murray* a accentuat importanța faptului, că în privința chestiilor minoritare reprezentanții Ligii Națiunilor la fața locului ce servicii mari pot face. Deși Consiliul a fost de acord cu cuvântul lui *Murray*, din cauza marelui deosebiri între cazuri, a renunțat la un decis.

În ședința sa din 26 Sept. Consiliul în sensul art. 37. 45. al Tratatului dela Lausanne a pus sub protecțiunea Ligii Națiunilor pe turcii din Grecia și minoritățile din Turcia.

În ședința din 28. Octomvrie Consiliul s'a ocupat din nou de situația musulmanilor albanezi din Grecia, guvernul grec a și luat măsuri în consecință. Desbătându-se și *chestia greacă din Constantinopol*, Consiliul a găsit de necesar să stabilească precis starea faptelor.

La dorința președintelui *comisiunii de schimbare a populației greco-turce*, Generalul Lara, Consiliul în sensul p. 2. al Tratatului de Lausanne s'a adresat Arbitrajului Internațional.

Și până vom vedea alte rezultate, cu plăcere am înregistrat activitatea din anul trecut a Ligii Națiunilor. Convențiunea relativă la despăgubirea coloniștilor germano-poloni, protocolul de control greco-bulgar și trimiterea chestiei schimbului de populație greco-turcă înaintea arbitrajului, sunt tot atâtea momente de încredere, din cari, cu toate că sunt în cadru atât de restrâns, putem citi semnele unui viitor mai bun!

Huedin Februarie 1925.

Inainte cu 65 ani.

De Dr. Elemér Jakabffy.

Acum 65 ani chiar pe vremea aceasta era tot Carnaval. Era și atunci amarul vieții politice, popoarele Ardealului simțiau și atunci, că nu sunt guvernate, cum le-ar plăcea. Dar aceasta atunci avea alt efect social, decât acela pe care îl vedem acum. Acum 65 ani, când Reuniunea femeilor române din Brașov a aranjat un bal de Carnaval, au venit toți nemeșii (nobili) maghiari de seamă din Trei-Scaune, ca să-și arete acolo atențiunea și să aibă parte de ea.

Peste câteva săptămâni națiunea maghiară a primit o lovitură groaznică. Cel mai mare maghiar, Ștefan Széchenyi, cu mâna proprie și-a stâns viața. Pentru mântuirea sufletului lui mare, s'au ținut liturghii în tot locul, la Târgu-Mureș și în bi-

serica românească. Maghiarii s'au prezentat la acest serviciu divin sub conducerea contesei G. Bethlen; la începutul serviciului protopopul român, în fruntea preoților săi, în ornate bisericești a salutat pe cei prezenți spunând că țin și ei Liturghie cu parastas, pentru că simțesc pierderea patriei comune.

Iar când trei luni mai târziu, renumitul Reményi Ede a dat un concert la Cluj și la acesta a cântat și câteva cântări românești, s'a născut o dispoziție atât de înțelegătoare, încât la banchet Dr. Ioan Rațiu a salutat pe maghiari, iar Iosif Șipotar a zis: „Ridic paharul pentru unirea popoarelor din țară și zic să trăiască maghiarul mărinos“.

Înainte cu 65 ani așa acționa opresiunea politică, care a procurat multe suferințe tuturor popoarelor din Ardeal.

Dacă azi ascultăm pe frații noștri români din Ardeal, dacă le citim ziarele, observăm, că și ei simțesc opresiune din partea sistemului de guvernare, și ei sufăr sub povara lui, ca și națiunile minoritare.

Și totuș, unde vedem azi pașii necesari împăcării, din partea societății române? Unde îi vedem însușindu-și măcar doleanțele sociale ale minorităților? Unii între patru ochi se indignează de valul nedreptăților, dar conducătorii societății române nu fac pasul, de care într'adevăr ar fi nevoie.

Acum 65 ani acordul social a speriat guvernul vienez, iar rezultatul a fost diploma din Octomvrie, care a adus primele posibilități ale afirmării constituționale pentru fiecare națiune.

Divizarea socială a Ardealului de azi asigură pe „liberalii“ dela București, că până va urma principiul „divide et impera“, liniștiți își pot face mendrele, nu le scapă puterea din mână.

Banca Națională și institutele financiare maghiare.

De Dr. Elemér Gyárfás.

La București sub titlul «*Analele Băncilor — Les annales des banques*» apare o respectabilă revistă profesională româno-franceză, care într'un prim articol mai lung al numărului din Noembrie s'a ocupat de situația institutelor financiare maghiare, în baza celor date în cartea mea «*România Hitelszervei*» (*Organele de credit ale României.*)

În această carte analizând bilanțurile institutelor noastre din anul 1922 am arătat, că cele 197 institute cu caracter maghiar, cari la sfârșitul anului 1922 dispuneau de 274 milioane capital societar și de 89 milioane fonduri de rezerve, în total deci de 364 milioane capitaluri proprii, în acelaș timp la poziția «*Creditori*» prezentau abia suma de Lei 498,864.702·18 în total. Am accentuat, că și această sumă relativ foarte mică o iau împrumut institutele noastre în mare parte *unul dela altul* și astfel pozițiile singuraticice de fapt sunt calculate de două ori la totalizare. În realitate deci institutele financiare din Ardeal cu caracter maghiar la termenul din chestie au putut face uz de cel mult 200 milioane credit. Adecă creditul real al institutelor noastre a rămas cu mult sub capitalul societar și abia întrece jumătatea capitalului propriu.

La desbaterea acestor date intenționat nu am atins chestia foarte penibilă, că din creditul, la care au recurs băncile noastre, cât li s'a acordat — mai bine zis: nu li s'a acordat — lor de către banca noastră de emisiune — *Banca Națională*.

Cu toate acestea revista «*Analele Băncilor — Les Annales des Banques*» din datele mele trage concluzia, că institutele minoritare, între cari nici unul nu e de rangul prim, au putut escontenta la Banca Națională un stoc de cambii în suma de Lei 498,864.702, adecă dublul capitalelor lor. Deci în privința reescontului Banca Națională nu a făcut nici o deosebire între institutele române și minoritare.

Dacă revista economică cu menire internațională și autorul articolului, dl Liviu P. Nasta, găsesc atât de corect, că *Banca Națională* să nu facă deosebire între institutele române și minoritare, ce părere vor avea despre politica financiară a băncii de emisiune, dacă le descopăr jalba dureroasă, că din creditul de reescont de cinci miliarde adecă de *cincimii de milioane* Banca Națională nu a lăsat să ajungă la institutele noastre nu 498 milioane, ci nici 10 milioane și nici azi la sfârșitul anului 1924 creditul de reescont, ce-l au institutele noastre la *Banca Națională* întreg și total nu face nici suma de 20 milioane.

Am trimis redacției revistei aceste date de rectificare. Dacă le publică, aceasta va da dovadă de loialitatea și iubirea sa de dreptate.

Dar ca soluție și ca sanarea doleanțelor noastre s'ar putea privi numai aceea, dacă s'ar realiza, ceea ce autorul articolului relevă ca faptă de laudă, dar ceea ce pentru noi azi pare încă numai ca o utopie irealizabilă, cumcă adecă în privința reescontului *Banca Națională de fapt să nu facă nici o deosebire între institutele române și minoritare.*

Diciosânmartin, Ianuarie 1925.

*

Din partea noastră adăogam la expunerile de mai sus ale dlui Elemér Gyárfás, că dl Sigismund Szana, directorul general al Băncii Timișorene și Soc. com., s. a., în numărul din 1. Ian. 1925 al ziarului «*Temesvarer Zeitung*» scrie între altele:

„Admitem, că institutele financiare din Regat plătesc un procent de depuneri mai mic, decât ale noastre. Dar la aceasta trebuie să luăm în considerare, că partea cea mai mare a institutelor din Regat se bucură de un credit atât de mare la Banca Națională, care corăspunde la multiplul capitalului lor societar: față de aceasta institutele noastre abia primesc 20% din capitalul societar.

La obiectivitatea dlui S. Szana nu poate să încapă nici o îndoială, căci institutele financiare de sub conducerea dsale nu sunt între acelea, ale căror doleanțe le înșiră dl Elemér Gyárfás, ba dimpotrivă acestea fiind naționalizate, găsesc totuși la Banca Națională un punct de vedere mai conciliant.

P O L E M I C I

In jurul bacalaureatului.

Dl. Iosif Sándor a rostit în Parlament un foarte cuminte serios discurs împotriva proiectului de lege, care sub mantaua bacalaureatului atentează la viața noastră minoritară. Dl. Ministru Anghelescu a replicat cam sub nivel și organul guvernului, *Viitorul* nici nu a încercat să apere punctul de vedere liberal față de oratorii minoritari. Conform vechei tactice, în locul unui răspuns obiectiv, lovește chiorăș în — partidul național român, sub pretextul, că vre-o doi politiciani ai partidului național au cutezat să aplaudeze pe oamenii minorităților.

Viitorul totuș prea departe se lasă răpit, conștient de faptul, că erupțiunile lui plătite și așa nu le ia nimeni în serios. Bineînțeles, e mai greu a discuta gravele păcate pedagogice ale modului, cum se reintroduce examenul de bacalaureat, decât a arunca ici-colo la insulte fără răspundere, dar chiar și dela asemenea viteji ai guvernului s'ar aștepta omul la anumit bun simț elementar, dacă prinde pana în loc de briceag. Despre anumita trădare maghiară, după scandaloaasa compromitere a dlui Tătă-răscu, s'ar cuveni cel puțin a nu vorbi.

Arată o caracteristică cunoaștere a sufletului minoritar, că un om care afirmă că e ziarist, din dispoziția disperată a minorităților nu obsearvă alta, decât că lupta lor împotriva acestui proiect monstruos — o crede opera dlui Al. Vaida sau pare a avea asemenea părere. La tot cazul atâta se poate pune la punct din articolul *Viitorului*, că bacalaureatul, și încă un asemenea bacalaureat, nu avem să-l mulțumim unor considerații pedagogice, ci pretinselor conziderații naționale române — înțelege: de sugrumare a minorităților. Dacă liberalii ar fi învățat mai mult din cele trecute, ar ști, că viitorul nu va da drept intereselor naționale, cari caută să se afirme prin oprimarea brutală a intereselor altor națiuni.

*

Intr'un ton curios caută să aproabe aceasta lege *Adevărul*.

Menționând, că minoritățile văd o primejdie națională în modul proiectat al reintroducerii bacalaureatului, se ocupă de esența chestiei. Dar iată cum:

„La intrarea în universitate, aceiași elevi vor fi încă odată selecționați, dar în condiții cari, pentru minoritari, devin o nedreptate. Nu numai că și de astădată vor răspunde la trei obiecte în românește, în fața unei comisii regionale, prezidată de un profesor universitar, dar acești elevi minoritari-se pare că vor sta alături de fiii de român, lucrând aceleaș teze și desvoltând subiecte de-o egală greutate.

Nici o conștiință onestă nu va putea tăgădui că este o cruzime să ceri unui elev ungur sau sas, ca în 2-3 ani să cunoască literatura românească la fel cu elevii noștri și, mai ales, în acest scurt interval, să-și fi însușit o dicitune românească. După experiența făcută anul trecut, când școalele minoritare au fost încunoștințate abia cu două săptămâni mai înainte că la examenele de absolvire a liceului se va răspunde numai românește, de ce ne-am îndoi că o nouă cruzime se va comite.“

După aceste vorbe cuminte e la mintea oricui concluzia, că *Adevărul* aplică o aspră mușcătură ministrului Instrucțiunii ca recompensă pentru acest proiect scandalos. Dar nu. *Adevărul* dovedește, că totuș e nevoie de aceasta cruzime, în interesul combaterii supraproducției, ba ca încheierea articolului să fie și mai lată, face spirit spunând, că dl Anghelescu a avut învățatori foarte distinși, pe Apponyi et comp., și nu e mirare, că vrea chiar să-i întrecă pe aceia.

Gluma înse a rămas fără efect, pentrucă niciodată „Apponyi et comp.“ nu s'au dimis la o idee atât de grozavă, ca pe elevii liceului românesc dela Brașov sau ai liceului săsesc dela Sibiu să-i examineze la piariștii din Cluj. Dar și de altfel, asemenea pilde fac servicii foarte slabe acolo, unde totdeauna prezentul se preamărește în comptul trecutului.

Impotriva teatrului maghiar.

Ziarele au adus rapoarte bogate asupra succeselor dela București ale teatrului maghiar din Cluj. Dar vezi, au fost de aceia, cari și în acest eveniment cultural înălțător de suflete, au căutat numai ocaziunea de a lovi una în adversarii politici.

Așa în *Țara Noastră* revista dlui Goga, „aliatul nostru“, iarăș e atăcat dl Iorga pentru aducerea la București a artiștilor dela Cluj. Ambiția fără margini — spune articolul dlui A. Hodoș — îl cuprinde pe marele savant în măsură atât de mare, încât e în stare să abuzeze de toleranța românească, ba nu respectă nici jubileul celui mai mare artist al Teatrului Național român, d. Nottara, și aduce la București pe artiștii maghiari, numai pentrucă dl Ianovits a lăsat să joace piesa lui.

Dacă piesa „Mihai Viteazul“ s'ar fi jucat d-ex. la Peking, de sigur ar fi adus și pe artiștii teatrului chinez. Dar șiretul de Ianovits a arătat că pricepe de ce e vorba și că ce crede el în toată afacerea, prin aceea, că în seara a doua a jucat — *Tartuffe*.

Mult mai cu spirit și — să recunoaștem — plin de adevăruri dureroase, scrie *Infrățirea*.

Ne spune buchile, cum se răsbună românul pentru doleanțele suferite. Odată au cerut românii, pentru o singură reprezentație, teatrul dela Cluj, dar nici atât nu li s'a dat. *Un domn mare* le-a respins cererea cu cuvintele acestea: „Până trăiesc eu, pe scena maghiară nu se aude vorbă *valahă*“.

Dar, recunoaștem, acest șovinism orb a fost trista rătăcire a multor „domni mari“ de neamul nostru. Dar poate e și mai trist, că nici „domnii mari“ de azi nu vreu deloc să se cumintească pe urma lecției istorice. Iar dl Iorga a cedat răsbunarea — altora.

I. W.

